

9. Карнаух Б. Захист власності Європейським Судом з прав людини і горизонтальний ефект. *Право України*. 2021. № 5. С. 149–166. <https://doi.org/10.33498/louu-2021-05-149>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-639-6-2>

КОНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Бахчеджи Л. В.

*здобувачка ступеня магістра спеціальності «Міжнародне право»
Київський університет права Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Конституція України визначає суверенітет як основу держави. У ній закріплено, що Україна є незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою, а її територія є цілісною і недоторканою. В умовах збройної агресії, яка триває з 2014 року і особливо посилилася у 2022 році, значення конституційних механізмів зростає. Вони виконують не лише формальну юридичну роль, а й реально впливають на функціонування держави.

Конституція продовжує діяти навіть під час збройної агресії. Саме вона є основою для прийняття рішень органами влади в надзвичайних умовах. При цьому держава зобов'язана діяти відповідно до принципу верховенства права, забезпечуючи баланс між питаннями безпеки та дотриманням прав людини.

Одним із основних способів реагування на збройну агресію є введення воєнного стану. Це передбачено як Конституцією України, так і окремим законом. Рішення про його запровадження приймає Президент у разі загрози нападу або вже наявної агресії. Перед цим свої пропозиції подає Рада національної безпеки і оборони, а сам указ має затвердити Верховна Рада [2, ст. 2].

Воєнний стан – це особливий режим, за якого державні органи та військове командування отримують більше повноважень. Також у цей період можуть тимчасово обмежуватися деякі права і свободи громадян. Але важливо, що є чіткі межі: Конституція визначає права, які не можна обмежувати ні за яких умов (ст. 64 КУ). Тобто воєнний стан – це не відмова від Конституції, а її застосування в складних обставинах [1, ст. 64].

Окремо варто сказати про обмеження прав громадян. Вони вводяться не просто так, а для забезпечення безпеки. Наприклад, обмеження виїзду за кордон пов'язане з мобілізацією та потребами оборони. Контроль кордону допомагає уникнути витоку важливої інформації, контролювати переміщення людей і підтримувати безпеку в країні. При цьому саме право на пересування не скасовується - воно лише тимчасово обмежується відповідно до закону [1, ст. 33].

У науковій літературі також звертається увага на те, що навіть в умовах воєнного стану держава повинна дотримуватися міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини. Зокрема, В. Пилипенко зазначає, що обмеження прав і свобод у період війни мають здійснюватися виключно в межах закону та відповідно до принципу пропорційності [3, с. 125].

Одним із прикладів таких обмежень є комендантська година. Вона діє майже по всій території України і напряму впливає на повсякденне життя людей. У різних регіонах вона різна: у Києві м'якша, а в прифронтових областях вона більш жорстка. Її основна мета – безпека, зокрема запобігання диверсіям і контроль за пересуванням у нічний час.

Зараз підхід до таких обмежень став більш гнучким. Наприклад, дозволили пересування вночі до «Пунктів незламності». Це було зроблено через проблеми з електроенергією, щоб люди могли отримати тепло, зв'язок і базову допомогу. Тобто держава намагається поєднати безпеку і нормальні умови для життя.

Важливою частиною захисту держави є також мобілізація. Нею займаються територіальні центри комплектування та соціальної підтримки. Вони ведуть облік військовозобов'язаних, повідомляють громадян і організують їхню явку для уточнення даних або служби [4, ст. 38].

Але ці центри не є правоохоронними органами. Вони не мають права затримувати людей чи застосовувати силу. Це можуть робити тільки уповноважені органи, зокрема поліція, і лише в межах закону [5, ст. 32].

Якщо представники ТЦК самі застосовують примус, це виходить за межі їхніх повноважень. Такі дії порушують право людини на свободу та особисту недоторканність. Тому навіть під час війни всі дії мають відбуватися за законом [1, ст. 29].

У підсумку можна сказати, що мобілізація є необхідною для захисту держави і передбачена Конституцією. Але її проведення повинно бути законним. Порушення правил може негативно вплинути на довіру людей до держави.

Загалом конституційні механізми захисту суверенітету працюють і є ефективними. Воєнний стан і пов'язані з ним обмеження є

необхідними. Але деякі питання, зокрема діяльність ТЦК, потребують більш чіткого дотримання закону, щоб уникати порушень прав громадян.

Література

1. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII (із змінами). Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Пилипенко В. Вплив воєнного стану на права і свободи громадян України. *Юридичний вісник*. 2025. Вип. 5. С. 125–136. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v5_2025/18.pdf

4. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>